MEDIA TA'LIM NAZARIYASINING PEDAGOGIKADAGI O'RNI

SEVINCH O'TBOSAROVA

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti,

Professional ta'lim va san'at fakulteti,

Musiqa ta'limi yo'nalishi 1 - kurs talabasi.

Ilmiy rahbar: ***Olimjon ESHPO'LATOV***

"Ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur mavzu media ta'lim nazariyasining pedagogikadagi o'rni, uning ta'lim jarayonidagi ahamiyati hamda o'quvchilarning axborot bilan ishlash kompetensiyalarini rivojlantirishdagi rolini yoritishga bag'ishlangan. Media ta'lim zamonaviy pedagogikaning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, u ta'lim oluvchilarda tanqidiy fikrlash, axborotni tahlil qilish, media mahsulotlarini to'g'ri qabul qilish va ulardan samarali foydalanish ko'nikmalarini shakllantiradi. Shuningdek, media texnologiyalar asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning faolligi, ijodkorligi va mustaqil fikrlashini rivojlantirishga xizmat qiladi. Mavzuda media ta'limning pedagogik tamoyillari, metodlari va zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni ilmiy jihatdan tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: Media ta'lim, pedagogika, media savodxonlik, axborot texnologiyalari, ta'lim jarayoni, tanqidiy fikrlash, innovatsion metodlar, kommunikatsiya, media madaniyat, zamonaviy ta'lim.

TOSHKENT - 2026

KIRISH

Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar jadal rivojlanayotgan davrda media vositalari inson hayotining barcha sohalariga, jumladan ta'lim

tizimiga ham chuqur kirib bormoqda. Axborot oqimining tezlashuvi, internet va ommaviy kommunikatsiya vositalarining keng tarqalishi yosh avloddan media madaniyat va media savodxonlikka ega bo‘lishni talab etmoqda. Shu sababli media ta’lim nazariyasini pedagogika bilan uyg‘un holda o‘rganish zamonaviy ta’limning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Media ta’lim pedagogika fanining muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, u o‘quvchilarda axborotni tahlil qilish, tanqidiy fikrlash, media mahsulotlarini ongli ravishda qabul qilish va ulardan samarali foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Zamonaviy dars jarayonida audio, video, multimedia va internet resurslaridan foydalanish o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishini oshiradi hamda ta’lim samaradorligini kuchaytiradi.

TEZIS: Media ta’lim nazariyasi zamonaviy pedagogikaning muhim tarkibiy qismi bo‘lib, u ta’lim oluvchilarda media savodxonlik, tanqidiy fikrlash va axborotni tahlil qilish ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi natijasida media vositalaridan ta’lim jarayonida samarali foydalanish imkoniyatlari kengaymoqda. Media ta’lim o‘quvchilarning ijodkorligi, mustaqil fikrlashi hamda zamonaviy axborot muhitiga moslashuvchanligini oshiradi. Shuningdek, u yoshlarni turli zararli axborotlardan himoyalash va media madaniyatni rivojlantirishda muhim pedagogik ahamiyat kasb etadi.

Media ta’lim – bu jamiyatda ommaviy axborot vositalari va raqamli texnologiyalar orqali axborot olish, tahlil qilish va ongli foydalanishni o‘rgatadigan zamonaviy ijtimoiy-gumanitar fandir. U insonlarda tanqidiy fikrlash, axborotni tahlil qilish, soxta xabarlarni ajrata olish va axborotga nisbatan mas’uliyatli munosabat shakllantirishga yordam beradi. Mediata’lim axborot jamiyatida shaxsning kommunikativ madaniyatini, axborot xavfsizligini va raqamli savodxonligini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Global miqyosda barcha tashkilotlar mediata’lim (MT) atamasidan foydalanadi. Mediata’lim ham media savodxonlik hamda axborot savodxonligini o‘z ichiga oladi. Turli platformalar

konvergensiyasi sharoitida ushbu ikki yondashuv uyg‘unligiga intilgan holda YUNESKO MAS atamasini ilgari suradi.

Media ta’limning asosiy maqsadi: O‘quvchilarda va fuqarolarda ommaviy axborot vositalari haqida bilimlarni shakllantirish;

Axborot oqimlarini to‘g‘ri anglash, soxta xabarlarni aniqlay olish;

OAV orqali berilayotgan axborotning mohiyatini tahlil qilish;

Internet va ijtimoiy tarmoqlardan xavfsiz foydalanish madaniyatini shakllantirish.

Yoshlar ko‘pincha zararli kontent (zo‘ravonlik, ekstremizm, yolg‘on reklama) ta’sirida qoladi. Mediata’lim ularni ongli iste’molchiga aylantiradi. Mediata’lim yordamida insonlar internet va OAVdan faqat ko‘ngilochar mahsulot emas, balki o‘rganish, kasb tanlash, yangiliklardan xabardor bo‘lish, fikr almashish kabi maqsadlarda foydalanishni o‘rganadilar. Mediata’lim zamonaviy inson uchun zarur bo‘lgan bilim va ko‘nikmalarni shakllantiradi. Bu hayotiy ehtiyoj bo‘lib, har bir yoshdagi inson uchun foydalidir.

Media ta’limning nazariy asoslari turli fanlar – pedagogika, sotsiologiya, psixologiya, madaniyatshunoslik va kommunikatsiya nazariyalari bilan bog‘liqdir. Mediata’lim tushunchasi ilk bor XX asrning ikkinchi yarmida G‘arbiy Yevropa va AQShda ommalashgan bo‘lib, u OAVning shaxs va jamiyatga ta’sirini o‘rganishga qaratilgan. Ushbu paradigmadan birinchi bo‘lib 1930-yillarda Buyuk Britaniya foydalangan. Yevropa davlatlarida mediata’lim turli shakllarda bo‘la boshlagan. Finlyandiyada 1970-yildan o‘rta maktablarning, 1977-yildan esa oliy o‘quv yurtlarining o‘quv dasturlariga kiritiladi. Finlandiyada media va axborot savodxonligi yo‘nalishi maktab dasturlariga birinchi bor kiritilganda media ta’lim mustaqil fan sifatida emas, balki ona tili, tarix, estetik fanlar va ekologiya fanlariga integratsiya qilingan.

Media ta'lim nazariyasining pedagogikadagi o'rni - Media ta'lim nazariyasi zamonaviy pedagogikaning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Hozirgi axborotlashgan jamiyatda inson hayoti ommaviy axborot vositalari, internet, ijtimoiy tarmoqlar va turli media texnologiyalar bilan chambarchas bog'liqdir. Shu sababli ta'lim tizimida media vositalaridan to'g'ri foydalanish, axborotni tahlil qilish va uni ongli ravishda qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Media ta'lim nazariyasi aynan mana shu vazifalarni amalga oshirishga xizmat qiladi. Pedagogikada media ta'lim o'quvchilarning media savodxonligini rivojlantiradi. Media savodxonlik orqali o'quvchilar turli axborotlarni tanqidiy baholash, foydali va zararli ma'lumotlarni ajratish, yolg'on xabarlarni aniqlash hamda media mahsulotlarini ongli ravishda qabul qilishni o'rganadilar. Bu esa yoshlarni turli axborot xurujlari va zararli g'oyalardan himoya qilishda muhim vosita hisoblanadi. Media ta'lim dars jarayonining samaradorligini oshirishda ham katta o'rin tutadi. Audio, video, multimedia taqdimotlari, elektron darsliklar va internet resurslaridan foydalanish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Natijada o'quvchilarning bilimlarni tezroq o'zlashtirishi, mustaqil fikrlashi va ijodiy qobiliyatlari rivojlanadi. Ayniqsa, interaktiv metodlar asosida tashkil etilgan media darslar o'quvchilarni faol ishtirok etishga undaydi.

XXI asr boshlarida ommaviy axborot vositalarisiz har qanday xalqning deyarli barcha sohalarda, jumladan, ta'lim sohasida ham ijtimoiy-madaniy rivojlanishini tasavvur qilib bo'lmaydi. XX asrning 60-yillaridan boshlab dunyoning yetakchi mamlakatlari pedagogika fanida maktab o'quvchilari va talabalariga mediamadaniyat olamiga yaxshiroq moslashishga, ularning tilini o'zlashtirishga yordam beradigan media ta'limning o'ziga xos yo'nalishi shakllangan. O'zbekistonda media ta'limni rivojlantirish jarayoni 2015-yilda jurnalistlar

jamoasida, xususan, jurnalist kadrlarini tayyorlashga ixtisoslashgan oliy o'quv yurtlarida faol targ'ib qilina boshladi. Ilg'or jahon tajribasidan kelib chiqib,

mediasavodxonlikni joriy etishning uslubiy asoslari ishlab chiqildi. Jumladan, “O‘zbekiston mediata’limni rivojlantirish yo‘lida” o‘quv qo‘llanmasi tayyorlandi. Ta’kidlash joizki, O‘zbekistonda dastlabki bosqichda YUNESKO loyihalari bu jarayonga katta hissa qo‘shdi.

O‘zbekistonda mediasavodxonlik 2021-2022-o‘quv yilidan boshlab maktab o‘quvchilarining (10-11-sinf) “Tarbiya” darsligiga “Mediasavodxonlik” bo‘limi kiritildi. Respublikaning O‘zJOKU, TDShU, O‘zMU, O‘zDJTU, QDU, SamDChTI kabi oliygohlarining jurnalistika fakultet va yo‘nalishlarida media savodxonlik darslari o‘tila boshladi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 15-iyundagi “Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti faoliyatini takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-290-son Qarori 1-ilovasining “2022-2026 yillarda Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universitetini transformatsiya qilish va kompleks rivojlantirish dasturi”ning 8-bandida uzluksiz ta’lim tizimi integratsiyasini ta’minlash maqsadida, 2022-yil 15-avgustdagi 258-U-son buyrug‘i bilan belgilangan vazifalariga ko‘ra, 2022/2023-o‘quv yili boshida ish beruvchi tashkilotlar bilan “Pedagogika oliy ta’lim muassasalari ta’lim yo‘nalishlarining o‘quv-me’yoriy hujjatlarini takomillashtirish hamda uzluksiz ta’lim muassasalari bilan hamkorlikni kuchaytirish” yuzasidan (onlayn) o‘tkazilgan so‘rovnoma natijalariga ko‘ra 2022/2023-o‘quv yilidan boshlab, pedagog kadr tayyorlaydigan barcha oliy ta’lim muassasalari o‘quv rejalariga “Mediasavodxonlik va axborot madaniyati” fani majburiy mustaqil fan sifatida kiritiladi.

XULOSA

Media ta’lim nazariyasi zamonaviy pedagogikaning ajralmas qismi bo‘lib, ta’lim jarayonini yanada samarali va innovatsion tashkil etishga xizmat qiladi. U o‘quvchilarda media savodxonlik, tanqidiy fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish hamda axborot bilan ishlash ko‘nikmalarini shakllantiradi. Media texnologiyalaridan foydalanish orqali darslarning qiziqarli va interaktiv tarzda

o‘tishi ta’minlanadi, bu esa o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishini oshiradi. Shuningdek, media ta’lim yoshlarni turli zararli axborot va mafkuraviy tahdidlardan himoyalashda muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy ta’lim tizimida media vositalaridan oqilona foydalanish pedagogik faoliyat sifatini oshirish bilan birga, barkamol va axborot madaniyatiga ega shaxsni tarbiyalashga yordam beradi. Shu sababli media ta’lim nazariyasini pedagogik faoliyatga keng joriy etish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Pedagogika – Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti.
2. Media ta’lim asoslari – Toshkent, 2022.
3. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar – Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
4. Axborot texnologiyalari va ta’lim – Toshkent, 2021.
5. Mediasavodxonlik va axborot madaniyati" darsligi (2024): Muallif B.S. Abdullayeva. Ushbu darslik pedagogika oliy o‘quv yurtlari uchun asosiy manba hisoblanadi.
6. "Mediasavodxonlikni rivojlantirishning pedagogik asoslari" (2022): Muallif N. Abdullayeva.

FOYDALANILGAN SAYTLAR

1. ilmiyish.uz: Tadqiqotchilarning pedagogika va media ta'limiga oid maqolalari bazasi.
2. journal.namspi.uz: Namangan davlat pedagogika institutining "Iqtidorli talabalar ilmiy xabarlari" jurnali (aynan 2025-yilgi sonlarida mediasavodxonlikka oid shu kabi matnlar mavjud).
3. norma.uz: Qarorlarning mazmun-mohiyati tushuntirilgan sharhlar bo‘limi.